

ingediend op **1328** (2021-2022) – Nr. 1  
9 juni 2022 (2021-2022)

## **Conceptnota voor nieuwe regelgeving**

van Elisabeth Meuleman, Jeremie Vaneekhout, Tine Van den Brande,  
Stijn Bex, Celia Groothedde en Johan Danen

over de versterking van cultuureducatie in Vlaanderen

## 1. Het belang van cultuureducatie

Cultuureducatie en artistieke vorming zijn cruciaal in een duurzaam cultuurbeleid. Het is bepalend voor de kunstenaars én het publiek van de toekomst, het garandeert overdracht en kennis van de huidige naar de toekomstige generatie kunstenaars, maar ook de blijvende vorming van het cultuurpubliek. Daarnaast, en misschien nog belangrijker, heeft cultuureducatie een belangrijke maatschappelijke rol te spelen:

“Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle naties, rassen of godsdienstige groepen bevorderen.” (Artikel 27 uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens)

Net daarin ligt de waarde van kunst en cultuureducatie: niet in de economische return of marktwaarde, maar in het vormen van kinderen, jongeren en volwassenen opdat ze een open blik op de wereld behouden. Kunst is een bijzonder krachtig middel om het waarnemingsveld te verbreden en laat mensen toe om verrast en verwonderd te zijn. Kunst doet anders kijken en denken, en laat toe om 'de ander' als iets waardevols te zien. Kunst en cultuur geven vorm aan de maatschappij en versterken de samenleving. Daarom moeten ze een centrale plaats krijgen in het beleid:

“In een wereld waar de traditionele waarheden en zekerheden onderuit zijn gehaald, zou kunst in het onderwijs een belangrijke plaats moeten innemen om kinderen en jongeren te leren omgaan met onzekerheid en betekenisgeving. Onderwijs is een recht. En kunst moet ook een recht worden, en geen voorrecht. Het enige middel om dat te bereiken is kunsteducatie.” (Philippe Van Cauteren, directeur S.M.A.K. Gent)<sup>1</sup>

Toch lijkt cultuureducatie de laatste jaren wat ondergesneeuwd geraakt, zo blijkt uit de beleidsnota's van zowel de minister van Onderwijs als de minister van Cultuur. Ook organisaties uit het veld zelf geven aan dat het hun moeite kost om (lokale) beleidsmakers te overtuigen van het belang van cultuureducatie.<sup>2</sup> Toch valt de directe en indirecte maatschappelijke return niet te onderschatten. Al in 2013 wees het OESO-rapport 'Art for Art's Sake?' op de essentiële rol van kunsteducatie (als een belangrijk deel van cultuureducatie) bij de ontwikkeling van creativiteit, innovatief en kritisch denken enzovoort: dat zijn competenties die in toenemende mate cruciaal zijn voor de economie. Ook het positieve effect van kunsteducatie op andere schoolprestaties is al meermaals aangetoond.<sup>3</sup> Maar kunst- en cultuureducatie is veel meer dan dat: het is een hefboom om aan zelfontplooiing te doen, het stimuleert jongeren en volwassenen in hun persoonsontwikkeling, en het werkt verbredend en verbindend. Het helpt mensen om hun eigen plek in de huidige diverse maatschappij beter te begrijpen. Het leert kijken naar de eigen culturele bagage, en nadenken over de manier waarop het individu zich tegenover de ander verhoudt. Aan de slag gaan met kunst en cultuur is goed voor het mentale welzijn en heeft invloed op de manier waarop iemand zich als mens ontwikkelt. Daarnaast is creativiteit ook iets wat ontwikkeld wordt in relatie tot anderen: het is een vorm van sociaal en collaboratief werken, waarbij de essentie er niet in bestaat om individueel te excelleren, maar om samen te werken om tot een goed resultaat te komen.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> <https://possible-futures.be/navormingen/kunst-in-de-klas-1>

<sup>2</sup> Vermeersch, L. & Havermans, N. (2021). Cultuureducatie in de Vrije tijd. Een tweede veldtekening, p. 48 e.v. ([https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-07/HIVA-Cultuureducatie\\_EenTweedeVeldtekening\\_EIND\\_NL\\_12mei2021\\_definitief.pdf](https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-07/HIVA-Cultuureducatie_EenTweedeVeldtekening_EIND_NL_12mei2021_definitief.pdf)).

<sup>3</sup> Winner, E., Goldstein, T. R., & Vincent-Lancrin, S. (2013). Art for art's sake?: The impact of arts education. OECD publishing (<https://www.oecd.org/education/ceeri/arts.htm>).

<sup>4</sup> H. Schmidt (Ed.), (2021). Mogen we nog verwonderd zijn? Een pleidooi voor meer kunsteducatie in het onderwijs.

Die maatschappelijke en persoonlijke vorming is minstens even belangrijk als het ontwikkelen van individuele competenties.

De indieners van deze conceptnota voor nieuwe regelgeving willen het cultuureducatieve landschap – dat voor enkele belangrijke uitdagingen staat – versterken en opnieuw op de maatschappelijk agenda plaatsen. Daarbij willen ze focussen op de volgende drie speerpunten:

- 1° een structurele en duurzame plek voor cultuureducatie verzekeren in het (dag) onderwijs;
- 2° kennisdeling, netwerkvorming en uitwisseling van expertise in de sector versterken en stimuleren, over de beleidsdomeinen heen;
- 3° voldoende ondersteuning bieden aan het brede cultuureducatieve veld. Cultuureducatie moet immers worden beschouwd als een recht: iedereen in Vlaanderen moet toegang hebben tot cultuureducatie.

Cultuureducatie omvat een breed en divers veld. Het raakt aan verschillende beleidsdomeinen, namelijk Cultuur, Onderwijs, Jeugd, Media, en verschillende sectoren, zoals (amateur)kunsten, erfgoed, media, deeltijds kunstonderwijs (dko) enzovoort. Met dit plan willen de indieners impulsen genereren om meer mogelijk te maken, over de verschillende beleidsdomeinen en sectoren heen.

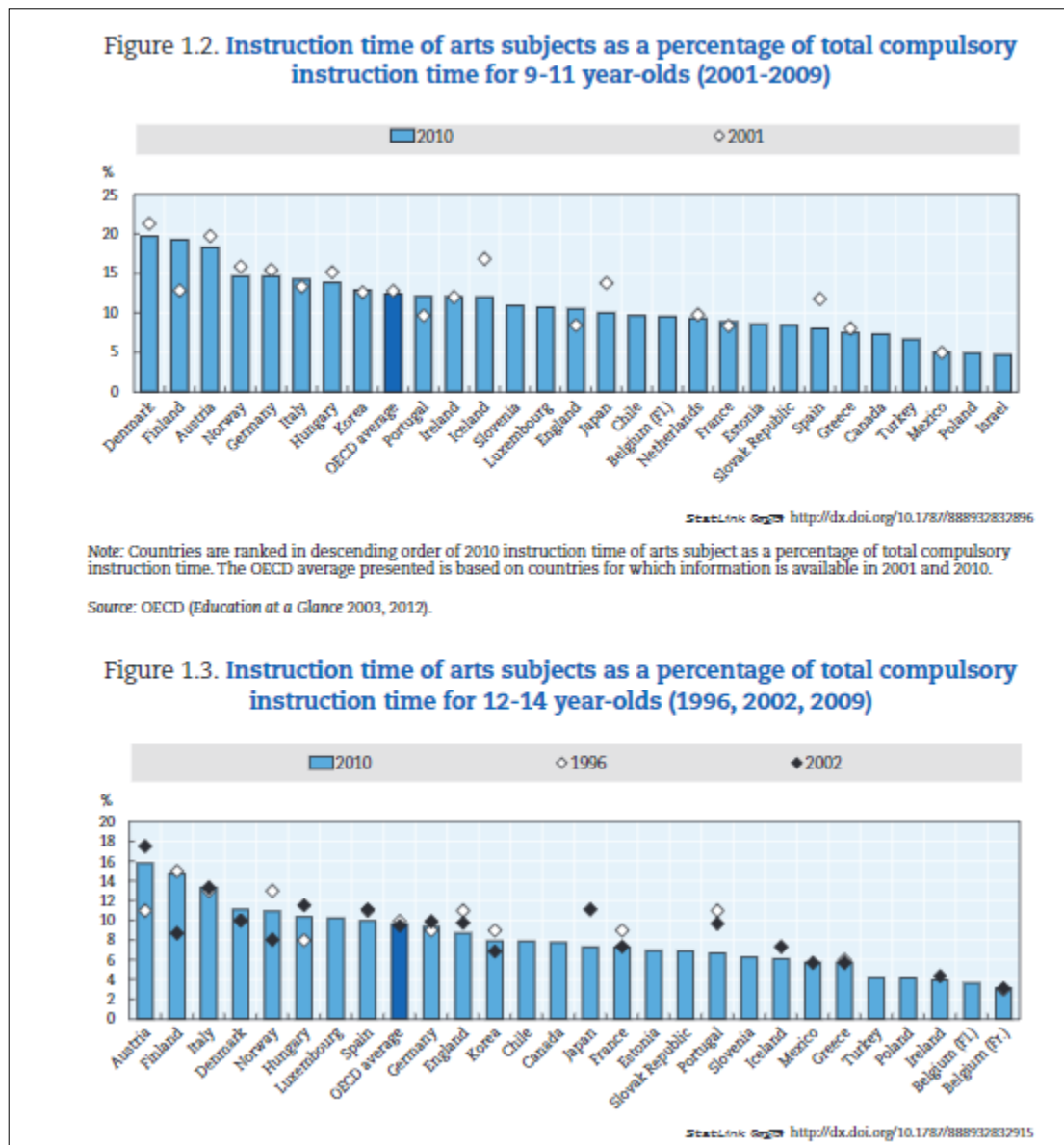
## **2. Onderwijs en cultuureducatie: tal van mogelijkheden en uitdagingen**

### **2.1. De vernieuwde eindtermen en artistieke vorming**

Kunst- en cultuureducatie is een essentieel aspect van het Vlaamse onderwijs. Dat 'cultureel bewustzijn en culturele expressie' als sleutelcompetentie sinds kort een plaats inneemt in de kern van het secundair onderwijs, is dan ook goed. Onderwijs kan kunst- en cultuureducatie tot bij elk kind en elke jongere brengen, ook als ze er in hun vrije tijd niet mee in aanraking komen omdat ze er van thuis uit niet toe gestimuleerd worden of omdat de financiële drempel te hoog ligt. Dat verbredende en verbindende werk is onmisbaar en vertaalt zich hopelijk binnenkort ook in de eindtermen voor het basisonderwijs. Alleen is die nieuwe sleutelcompetentie geen garantie voor een stijgende aandacht voor creatieve en artistieke vakken op school, zo blijkt bijvoorbeeld uit de beslissing van het Katholiek Onderwijs om artistieke vorming in de tweede en derde graad op te nemen in het overkoepelende vak MEAV (maatschappelijke, economische en artistieke vorming), een vak van één uur dat alleen in het derde en vijfde jaar wordt gegeven en waarbij artistieke vorming moet concurreren met de andere subdomeinen. Ook bij andere onderwijskoepels heerst er ongerustheid onder de leerkrachten dat artistieke vakken het kneusje van de klas zullen worden,<sup>5</sup> mee doordat de scholen in de meeste gevallen vrij zijn om te kiezen of, hoeveel en welke artistieke vakken ze aanbieden. Uit het eerder aangehaalde OESO-rapport blijkt dat Vlaanderen al sinds 2010 achteraan de klas bengelt (figuur 1) als het gaat om de tijd die aan artistieke onderwerpen wordt besteed in de hoogste jaren van het basisonderwijs en de eerste jaren van het secundair onderwijs. Hoewel een duidelijk overzicht van de cijfers ontbreekt, doen de recente ontwikkelingen vermoeden dat de situatie er niet op vooruit is gegaan. Uiteraard betekent inzetten op cultureel bewustzijn en culturele expressie meer dan het aanbieden van artistieke vakken. Het is een begrip dat ook wordt meegenomen in de ontwikkeling van andere domeinen, op alle niveaus, en het gaat veel verder dan het artistiek-creatieve. Alleen is het nog moeilijker om vanuit een dergelijke benadering objectief vast te stellen hoeveel tijd er in het curriculum aan kunst en cultuur wordt gespendeerd.

<sup>5</sup> <https://g-o.be/pers/artistieke-vorming-meer-dan-een-vak-apart/>

Figuur 1: Tijd besteed aan artistieke onderwerpen in het basis- en het secundair onderwijs in verhouding tot het totale lespakket.



### Beleidsvoorstel

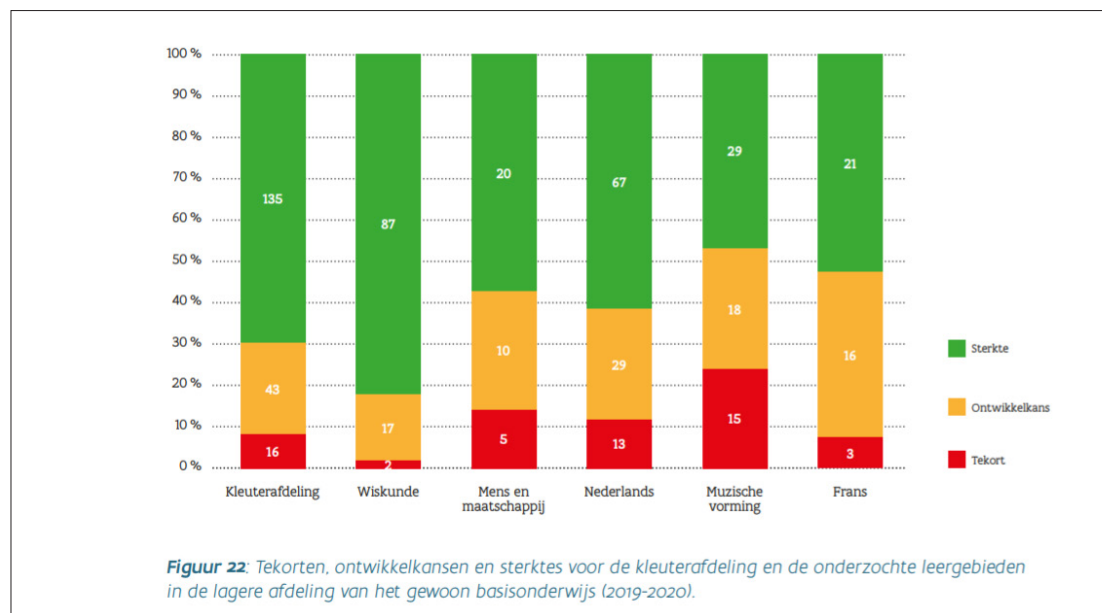
Meten is weten. Breng in kaart hoeveel tijd er op school besteed wordt aan kunst en cultuur, en detecteer de blinde vlekken: is er voldoende ruimte voor artistieke vakken in alle lestabellen en voor alle onderwijsvormen? Een **focusrapport** daarover kan verhelderend zijn.

Werk daarna een **streefcijfer** uit voor:

- het aantal culturele activiteiten waaraan leerlingen zouden moeten kunnen deelnemen;
- het aantal lesuren waarin leerlingen kunstvakken aangeboden krijgen in het curriculum.

Daarnaast moet ook de kwaliteit van het cultuuronderwijs gemonitord worden. Uit de Onderwijsspiegel 2021 blijkt dat ongeveer de helft van de onderzochte basisscholen voor het leergebied muzische vorming niet voldoen aan de verwachting (figuur 2): het aanbod is vaak onvolledig en onevenwichtig, en er is nog veel groeimarge om binnen het leerproces sterker en bewuster te focussen op de creatieve ontwikkeling van de leerlingen. Ook is er beperkte aandacht voor een graduele opbouw van de kennis, vaardigheden en attitudes binnen de muzische domeinen.<sup>6</sup>

Figuur 2: Muzische vorming: sterktes en zwaktes, in verhouding tot andere leergebieden.



Het secundair onderwijs doet het beduidend beter, hoewel er voor 2021 geen cijfers beschikbaar zijn over de kwaliteit van de muzische vorming. De nieuwe eindtermen zijn nog maar pas in werking getreden, dus het is nog onduidelijk hoe de sleutelcompetentie 'cultureel bewustzijn' en 'culturele expressie' naar andere vakken dan de muzische vakken zal worden vertaald, en of dat zal resulteren in een grotere aandacht voor kunst en cultuur in andere domeinen. Wat wel duidelijk is, is het spanningsveld tussen de wil om dat als een vakoverschrijdende competentie aan te bieden, en de tijd die nodig is om echt creatief aan de slag te gaan. Kunst mag in dat opzicht niet louter illustratief zijn.

Daarnaast voelen veel leerkrachten zich niet comfortabel of onvoldoende opgeleid om artistieke praktijken in hun lessen op te nemen. Anderzijds mogen de talenten van de leerkrachten ook niet worden onderschat: soms hebben ze maar een klein duwtje in de rug nodig of hebben ze gewoon behoefte aan de juiste begeleiding en ondersteuning om zelf met kunst en cultuur in de klas aan de slag te gaan. De lerarenopleiding speelt daar een belangrijke rol in, maar opnieuw kan worden geconstateerd dat door tijd- en middelengebrek de aandacht voor kunst- en creatieve vakken ten koste gaat van taal en wiskunde, en dat de aandacht voor muzische vorming in het curriculum sterk afhankelijk is van de onderwijsinstelling waar de opleiding wordt gegeven. Toch toont onderzoek aan dat het creëren van cultureel bewustzijn en het integreren van creatieve opdrachten ook in de minder voor de hand liggende opleidingsonderdelen mogelijk is. Bovendien geeft de ontwikkeling van een curriculumbrede integratie van cultuur de betrokken leerkrachten een motief om samen te werken over disciplines heen. Alleen vraagt het tijd (die er vaak niet is), de juiste begeleiding en

<sup>6</sup> (2021) Onderwijsspiegel. Jaarlijks rapport van de onderwijsinspectie (<https://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/OS2021-web.pdf>).

ondersteuning, en een gedeelde, breed gedragen visie op kunst- en cultuureducatie.<sup>7</sup> Een andere mogelijkheid om de kwaliteit van de kunstvakken te verbeteren, is kunstenaars met een eigen artistieke praktijk voor de klas brengen. Vanuit hun expertise kunnen ze inspireren en de artistieke talenten van de leerlingen prikkelen en helpen ontplooiën (zie ook 2.2). Maar ook daarvoor geldt dat de juiste (pedagogische) ondersteuning nodig is.

### Beleidsvoorstel

**Versterk de lerarenopleiding** door in elk vak competenties rond creativiteit aan bod te laten komen en door meer contacturen rond kunst en cultuur in de lerarenopleiding op te nemen.

Zorg ervoor dat kunstenaars die voor de klas komen te staan en leerkrachten die muzische vakken geven, daarvoor ook pedagogisch en artistiek **ondersteund of opgeleid worden**.

Dat toont aan dat de aandacht voor cultuur op school sterk afhankelijk is van het beleid dat de directie wil of kan voeren. Cultuur een verankerde plek geven in het schoolgebeuren gaat verder dan enkele doelstellingen afvinken: het vraagt een sterke en geïntegreerde visie op kunst en cultuur op school, die net zo sterk geformuleerd mag worden als een visie op taal of wiskunde. Daarvoor zijn het engagement van de directie en leerkrachten, een gecoördineerd beleid binnen de school, en uiteraard voldoende tijd en (financiële) middelen nodig. Dat niet alleen de tijd bij leerkrachten, maar ook de toeleiding naar de juiste informatie vaak ontbreekt, is meestal de grootste drempel om echt met kunst en cultuur aan de slag te gaan.

### Beleidsvoorstel

Elke school werkt een geïntegreerde visie op cultuur uit op school, in het kader van een brede, rijke school. Bied daarom scholen de mogelijkheid om een **cultuurcoördinator aan te stellen**, die de directie ondersteunt bij het uitwerken van die visie, die leerkrachten stimuleert domeinoverschrijdend en verdiepend aan de slag te gaan, en die deel uitmaakt van een overkoepelend kennis- en expertisenetwerk. Daartoe worden een puntenenveloppe of bijzondere pedagogische taken (bpt) aangeboden.

Stimuleer de onderwijskoepels om bij de uitwerking van **het pedagogisch kader aandacht te hebben voor persoonlijke ontplooiing en expressie**, veeleer dan te focussen op te verwerven competenties.

## 2.2. Cultuurparticipatie op school

Cultureel bewustzijn kan ook gestimuleerd worden naast het vakkenpakket in het curriculum, bijvoorbeeld door cultuurparticipatie op school mogelijk te maken (culturele uitstappen, middagactiviteiten, ruimte op school ter beschikking stellen enzovoort). Via [Kunstkuur, dynamoPWEG en dynamoPROJECT](https://www.kunstkuur.be/sites/default/files/cis_leergemeenschappen_maken_cultuureducatie.pdf) kunnen scholen ondersteuning aanvragen om kunst- en cultuurprojecten te organiseren. Dat zijn waardevolle initiatieven die steeds meer ingang vinden, maar waarvan het aanbod

<sup>7</sup> Vermeersch, L., Alaerts, L., Jans, L., Goossens, K. Crul, K. en Lauwers, W. (2015). Leergemeenschappen maken de horizontale connectie: cultuureducatie in de lerarenopleiding. Cultuur + Educatie, 42, p. 72–94 ([https://www.kunstkuur.be/sites/default/files/cis\\_leergemeenschappen\\_maken\\_cultuureducatie.pdf](https://www.kunstkuur.be/sites/default/files/cis_leergemeenschappen_maken_cultuureducatie.pdf)).

tijdens de coronacrisis een grote terugval heeft ondervonden.<sup>8</sup> Voor dergelijke projecten doen scholen een beroep op externe partners: het dko in de buurt (bijvoorbeeld voor Kunstkuur) of een andere culturele organisatie of kunstenaar (via dynamoPROJECT of dynamoOPWEG). Zowel het dko als de andere cultuureducatieve organisaties bezitten heel wat expertise die optimaal benut kan worden en een noodzakelijke aanvulling vormt voor de leerkrachten die voor de klas staan. Specialist en kunstenaar in de klas brengen is erg zinvol, zeker als de trajecten die opgezet worden langdurig en duurzaam zijn. Dat is nu vaak niet het geval. Samenwerking in het kader van dynamoPROJECT is beperkt in de tijd, en ook de Kunstkuurprojecten beperken zich momenteel tot een periode van drie jaar. Hoewel de Kunstkuurprojecten nog moeten worden geëvalueerd, is het onduidelijk of de opgebouwde expertise zal kunnen doorstromen en duurzaam verankerd worden. Continuïteit is echter een belangrijk aspect van kwaliteit. De omslag in filosofie van een kortdurend project naar een lang traject schept een band met de leerlingen én de leerkracht, en het is de (enige) weg om cultuur echt tot bij de leerlingen te krijgen. Ook lang niet elke school is al vertrouwd met het aanbod van Kunstkuur en dynamoPROJECT, dus ook daarvoor is nog een zekere groeimarge mogelijk. Een goede samenwerking is niet alleen afhankelijk van de goodwill van de directie en het schoolbestuur, en van nabijheid van culturele partners zoals het dko en de culturele centra, maar ook van de rol die lokale overheden spelen in het bijeenbrengen van de verschillende partners.

Dat een onderwijsinstelling samenwerkt met andere organisaties, is erg belangrijk en past binnen de filosofie van de brede school.<sup>9</sup> Zo wordt de leef- en leeromgeving versterkt, worden de ontwikkelingskansen van de leerlingen vergroot en, nog belangrijker, worden er meer mogelijkheden gecreëerd voor groepen voor wie er normaal gezien weinig of geen aanbod is. Cultureel kapitaal is een van de meest bepalende factoren voor cultuurparticipatie bij jongeren. Kunst- en cultuureducatie op school is met andere woorden een belangrijke sleutel voor de toegankelijkheid van en het toeleiden naar kunst en cultuur en voor een zo breed mogelijk bereik. Dat daarop dus sterk moet worden ingezet, in gelijke mate voor de verschillende onderwijsvormen (dus ook in opleidingen die gericht zijn op het toeleiden naar de arbeidsmarkt) en onderwijskoepels, wordt ook in recent onderzoek onderstreept.<sup>10</sup>

Daarnaast is het even belangrijk dat de expertise die bij vele kunstorganisaties aanwezig is, wordt gevalideerd. Die organisaties hebben vaak jarenlange kennis en ervaring opgebouwd in het ontwikkelen van schoolvoorstellingen en educatieve projecten, en spelen een belangrijk rol in het bereiken van alle kinderen en jongeren, binnen en buiten de schoolcontext, maar ze worden bij de onderwijsfinanciering vaak over het hoofd gezien. Voor hun cultuureducatieve werking moeten ze nu een beroep doen op de schaarse middelen van het Kunstendecreet, terwijl ze vaak een onmisbare pedagogische en educatieve rol spelen in het reguliere onderwijs. Die organisaties opereren op het snijvlak van twee kernbevoegdheden van Vlaanderen: Cultuur en Onderwijs. Ze zouden dan ook vanuit beide departementen ondersteuning moeten krijgen.

<sup>8</sup> Schriftelijke vraag van 21 september 2021 van Loes Vandromme aan minister Ben Weyts; schriftelijke vraag van 27 januari 2021 van Kathleen Krekels aan minister Ben Weyts; vraag om uitleg van 30 september 2021 van Loes Vandromme aan minister Ben Weyts.

<sup>9</sup> Joos, A. & Ernalsteen, V. (2010). *Wat is een brede school? Een referentiekader* ([https://diversiteitenleren.be/content/4-materiaal/3-materialen/12-wat-is-een-brede-school-een-referentiekader/2010\\_wat-is-een-brede-school-deel-1.pdf](https://diversiteitenleren.be/content/4-materiaal/3-materialen/12-wat-is-een-brede-school-een-referentiekader/2010_wat-is-een-brede-school-deel-1.pdf)).

<sup>10</sup> Luong Sermant, N., & Siongers, J. (2021). Cultuurparticipatie voor allen ... of toch niet? Een studie naar drempels voor cultuurparticipatie bij jongeren met en zonder migratieachtergrond in Vlaanderen. *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*, p. 44-72.

### Beleidsvoorstel

Werk een (meerjarig) traject uit met '**artists in residence**'. Daarvoor is de **opschaling van de dynamoprojecten naar een langdurig traject nodig**.

**Breid Kunstkuur uit** met andere culturele spelers buiten het dko: dat kan eventueel met artists in residence, maar ook door samenwerking met de lokale culturele centra of met kunstenaars(collectieven).

**Stel ruimte op school tijdens of na schooluren ter beschikking aan kunstenaars of kunstorganisaties**, en bied daarvoor de juiste ondersteuning, naar analogie van de subsidies voor sportinfrastructuur. Toonmomenten en atelierbezoeken kunnen zo plaatsvinden op school, en tegelijk wordt een oplossing geboden voor het tekort aan atelierruimtes.

Zorg voor **plekken en momenten op school** waarop er echt gecreëerd en **geëxperimenteerd** mag worden en zorg ervoor dat ze toegankelijk zijn voor jongeren en vertrekken vanuit hun leefwereld.

**Investeer ook vanuit het beleidsdomein Onderwijs in kunstorganisaties** die cultuureducatie in het DNA van hun werking hebben.

### 2.3. Het dko: een uniek onderwijssysteem met groeipotentieel

Naast het reguliere dagonderwijs is ook het deeltijds kunstonderwijs (dko) een belangrijk onderdeel van de cultuureducatie in Vlaanderen. Dat systeem van door de overheid gereguleerd kunstonderwijs is uniek (in Europa en in de wereld). Het maakt een kwaliteitsvol, uitgebreid en toegankelijk aanbod mogelijk. In heel veel gemeentes in Vlaanderen kunnen jongeren en volwassenen dan ook terecht in (een afdeling van) een kunstacademie, hoewel er nog regio's zijn – vaak de meer landelijke gebieden – die niet over een academie beschikken (zie figuur 3) of die maar over een zeer beperkt aanbod beschikken. Dat het dko een tak is van het Vlaamse onderwijssysteem, versterkt ook het potentieel voor samenwerkingen met het dagonderwijs, met Kunstkuur als een goed voorbeeld. Zoals hierboven al is vermeld, zijn nog lang niet alle scholen en dko's vertrouwd met dergelijke samenwerkingen en is er dus nog veel groeipotentieel.

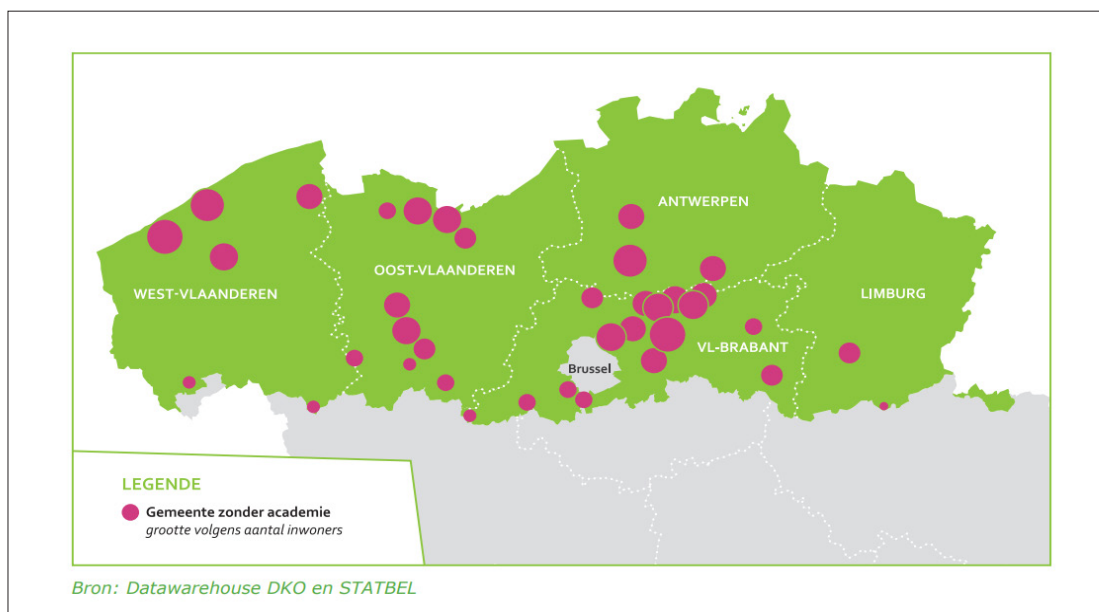
Toch is er een keerzijde aan de medaille: het vehikel van de Kunstkuur blijft gericht op een projectmatige werking. Duurzame samenwerkingen opzetten gaat verder en kan het best gerealiseerd worden als daar in de reguliere financieringsmechanismes voor het dko middelen voor worden uitgetrokken. Op die manier wordt een omslachtige aanvraagprocedure vermeden, kan er flexibeler ingespeeld worden op lokale behoeften en opportuniteiten tot samenwerking, en kan elke academie een samenwerkingsverband aangaan. De doelstellingen die beoogd worden met de projectmiddelen voor Cultuurkuur, kunnen dan geïntegreerd worden in de reguliere opdracht van de academies. Het structureel verankeren van de middelen maakt een duurzame samenwerking mogelijk en is daarnaast ook belangrijk voor de rechtspositie van het personeel. Als flankerende maatregel kan daarbij voorzien worden in een kwaliteitskader waaraan de samenwerking tussen academies en instellingen van andere onderwijsniveaus moet voldoen.

Aan de andere kant zijn academies voor het aantal gefinancierde lessen per academiejaar sterk afhankelijk van het aantal leerlingen, waardoor het voor scholen moeilijker is om in te zetten op kortlopende projecten of initiatieven die bijvoorbeeld



de brug met andere culturele partners kunnen maken. Bij de recente hervorming van het dko werd wel de alternatieve leercontext mogelijk gemaakt, waarbij leerlingen in een andere culturele organisatie een deel van de opleiding kunnen vervolledigen, maar het denken in financierbare uren binnen een academiejaar beperkt toch de mogelijkheden om in te zetten op vernieuwende projecten of experimenten. Aan de andere kant kan de alternatieve leercontext net een hefboom zijn om het dko toegankelijker te maken: via bijvoorbeeld amateurkunstenorganisaties, die vaak laagdrempeliger zijn dan een academie, kunnen potentiële leerlingen de weg vinden naar een academie.

Figuur 3: Blinde vlekken in Vlaanderen in het schooljaar 2020-2021.



### Beleidsvoorstel

**Zorg voor een structurele verankering van de samenwerking tussen het dko en het reguliere onderwijs.** Zorg ervoor dat elke school in Vlaanderen intekent op Kunstkuur, zowel in het kleuter-, basis- als secundair onderwijs, en vorm Kunstkuur om tot een langdurig traject in plaats van een driejarig project. Trek daar ook extra middelen voor uit binnen de reguliere werking van het dko.

Realiseer in elke gemeente in Vlaanderen een dko- en Kunstkuuraanbod, met extra aandacht voor de meer **landelijke, rurale gebieden**, en geef daarvoor als Vlaamse overheid impulsen.

Maak de instap in het dko laagdrempelig door bijvoorbeeld te zorgen voor **kortere instap- of proeftrajecten**, die bij voorkeur aansluiten (in ruimte en tijd) op het dagonderwijs.

Ook de lestijd die aan elke (individuele) leerling kan worden gespenseerd, is beperkt, wat zorg op maat niet ten goede komt. Zo is er geen tijd om extra aandacht te geven aan leerlingen uit kansengroepen of leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Maar ook leerkrachten zelf hebben vaak niet de knowhow om ermee aan de slag te gaan, terwijl het bij de scholen vaak aan middelen ontbreekt om de juiste expertise aan te trekken. Aandacht daarvoor binnen de specifieke lerarenopleiding ontbreekt al helemaal.

Het gelijkekansenbeleid van de Vlaamse overheid voor het dko bestaat uit het verminderde inschrijvingsgeld en de subsidiëring van lokale samenwerkingsinitiatieven van academies met leerplichtscholen waarbij de SES-score (socio-economische status) beperkt in rekening wordt gebracht. In tegenstelling tot scholen van het leerplichtonderwijs, die extra omkadering en werkingsmiddelen krijgen op basis van het aantal leerlingen met een bepaalde socio-economische status, trekt de Vlaamse overheid geen structurele middelen uit voor de academies om een gelijkekansenbeleid te voeren. Buiten het verlaagde inschrijvingsgeld is er dus geen of weinig aandacht voor gelijkekansenbeleid en participatie, en wordt er al zeker niet voor ondersteuning of middelen gezorgd. Daardoor is de drempel om deel te nemen aan het dko nog (heel erg) hoog is. Dat de participatiedrempel veel meer is dan de kostprijs alleen, wordt ook bevestigd in een recent rapport van het Rekenhof.<sup>11</sup>

Het is een goede zaak dat leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften sinds 2018 recht hebben op redelijke aanpassingen en een individueel aangepast curriculum in het dko. Toch stelt zowel het Rekenhof als de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) vast dat er voor die leerlingen nog veel drempels bestaan om te kunnen aansluiten in het dko. Leerkrachten hebben niet de nodige expertise om in te spelen op specifieke leerbehoeften. Dko's hebben onvoldoende middelen om een degelijk zorgbeleid uit te tekenen: uit het rapport van het Rekenhof (p. 67) bleek dat de helft van de bevraagde academies niet beschikt over uren die specifiek voor zorg bestemd zijn, en maar negen bevraagde academies hebben een zorgcoördinator. Bovendien hebben academies, in tegenstelling tot het dagonderwijs, geen toegang tot de ondersteuning van de centra voor leerlingenbegeleiding (CLB's) en de ondersteuningsnetwerken om hen te begeleiden in hun onderwijs van leerlingen met specifieke behoeften.

### Beleidsvoorstel

Trek **structurele middelen uit voor de academies om een gelijkekansenbeleid en een zorgbeleid** te voeren, zoals dat in het dagonderwijs ook gebeurt.

Organiseer **permanente vorming en ondersteuning**, ook binnen het dko, voor leerkrachten die met **kansengroepen** en met **leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften** aan de slag (willen) gaan.

De **alternatieve leercontext** kan ook ingezet worden als drempelverlager voor het dko: via amateurkunstenorganisaties kunnen potentiële leerlingen misschien sneller de weg vinden naar het dko.

Maak in het dko het **ambt van zorgcoördinator of leerlingenbegeleider mogelijk**, en trek extra middelen uit om een zorgbeleid uit te tekenen. Geef de **academies toegang tot de expertise en ondersteuning van de CLB's en (toekomstige) leersteuncentra**, en trek voor die instanties middelen uit zodat ze ook ondersteuning aan het dko kunnen bieden.

## 3. Cultuureducatie in de vrije tijd: een divers en dynamisch veld

### 3.1. Behoeftte aan sectorvorming en verduurzaming

Naast cultuureducatie op school is er een heel divers en actief cultuureducatief veld buiten het (dag)onderwijs, dat zowel kinderen, jongeren als volwassenen wil bereiken en verspreid is over verschillende sectoren (amateurkunsten, jeugd,

<sup>11</sup> Deeltijds kunstonderwijs. Afstemming en toegankelijkheid van het aanbod. Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement. (Parl.St. VI.Parl. 2021-22, nr. 37-C/1).

sociaal-cultureel werk enzovoort) en beleidsdomeinen. Die diversiteit is een sterkte, maar tegelijk ook een zwakte: cultuureducatie zit overal en dus ook wel nergens. Dat zorgt ervoor dat de vraag naar kennisdeling, verbindingen en netwerking over sectoren heen, hoog is. De twee organisaties die daarop inzetten, Cultuurkuur voor onderwijs en publiek voor vrije tijd, werken samen en leveren goed werk met de mensen en het budget die voorhanden zijn, maar ze missen slagkracht bij gebrek aan middelen. Hun opdracht is helaas veel te beperkt om een echte expertiserol op te nemen: de middelen om in te zetten op praktijkontwikkeling en sturing zijn er niet. Daardoor wordt cultuureducatie als 'sector' bovendien vaak over het hoofd gezien bij het opstellen van de (cultuur)agenda (bijvoorbeeld op het gebied van onderzoek) van de overheid. Er is een plek of instantie nodig die de volgende opdrachten op zich neemt: het voeren van een onderzoeksagenda, het organiseren van uitwisseling tussen verschillende organisaties (verknoping), communicatie en informatiedeling, expertisedeling enzovoort. Kortom, er moet een echt platform voor cultuureducatie worden gerealiseerd, zodat niet alleen het hele veld (onderwijs, jeugd, cultuur), maar ook de beleidsmakers en scholen het overzicht kunnen blijven bewaren. Een dergelijk expertisecentrum is er in Nederland wel: het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA). Dat instituut maakt onderzoeksresultaten zichtbaar voor de praktijk, communiceert goed, geeft opleidingen, is transversaal, zet in op participatie enzovoort. Ook in Vlaanderen zou een vergelijkbaar expertisecentrum kunnen worden uitgebouwd, op basis van de kennis en expertisedeling die bijvoorbeeld al bij publiek (en Demos) aanwezig zijn.

### Beleidsvoorstel

**Investeer in een organisatie die echt een voortrekkersrol opneemt, en die een herkenbaar aanspreekpunt en instigator voor meer cultuureducatie vormt. Dat vlaggenschip:**

- werkt **sectoroverschrijdend**: onderwijs, jeugd, cultuur, amateurkunsten komen erin aan bod;
- zet cultuureducatie op de kaart en bepaalt mee de **onderzoeksagenda**;
- is **de referentieplek bij uitstek voor cultuureducatie**: het verzamelt en behoudt het overzicht over relevante informatie, voert onderzoek, zorgt voor praktijkondersteuning en communiceert daar ook over;
- **verbindt en coördineert** taken binnen publiek, CANON Cultuurcel, Demos en de amateurkunstenorganisaties, en harmoniseert bestaande initiatieven;
- versterkt en coördineert het netwerk van (lokale) spelers en doet aan **kennisdeling en uitwisseling van expertise**;
- waakt over kwaliteitszorg, **initieert opleidingen** voor bijvoorbeeld de cultuurcoördinator op school, kunstenaars die voor de klas komen te staan, leerkrachten die aan de slag willen met kunst en cultuur in de klas enzovoort;
- krijgt **voldoende (financiële) slagkracht**.

Dat is, naast de vraag naar kennis- en expertisedeling, een belangrijke conclusie uit de veldtekening 'Cultuureducatie in de vrije tijd'.<sup>12</sup> De vele vzw's die met zo weinig mensen en middelen heel veel werk proberen te verrichten, hebben meer ondersteuning nodig. Dat komt opnieuw door het gebrek aan een overkoepelende visie, aan beleid, en aan middelen die verspreid zitten over verschillende decreten (cultuureducatieve organisaties bij jeugd, het decreet betreffende de amateurkunsten, het Participatiedecreet, het Bovenlokaal Cultuurdecreet, het Kunstendecreet

<sup>12</sup> Vermeersch, L. en Havermans, N. (2021). Cultuureducatie in de vrije tijd. Een tweede veldtekening ([https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-07/HIVA-Cultuureducatie\\_EenTweedeVeldtekening\\_EIND\\_NL\\_12mei2021\\_definitief.pdf](https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-07/HIVA-Cultuureducatie_EenTweedeVeldtekening_EIND_NL_12mei2021_definitief.pdf)).

enzovoort). Dat daardoor veel boeiende en losse initiatieven ontstaan, is goed voor de dynamiek in de sector, maar cultuureducatie wil meer zijn dan consumptie (lees: losse activiteiten en projecten waar wie dat wil aan kan deelnemen). Door het ontbreken van een overkoepelend beleid is het verduurzamen van die initiatieven echter moeilijk. Ook op dat vlak is er dus, naar analogie van Kunstkuur en dynamoPROJECT, grote vraag naar verduurzaming, de switch van project- naar trajectlogica, en structurele en langdurige samenwerkingsverbanden.

### Beleidsvoorstel

Voorzie in een **transversale subsidielij**n rond cultuureducatie, die enerzijds de taakstelling van het expertisecentrum financiert, en anderzijds ook de mogelijkheid biedt om (langdurige) projecten en trajecten op te zetten.

### 3.2. Drempels wegwerken: een blijvende uitdaging

Net als het dko kampen veel cultuurorganisaties met drempels voor kansengroepen. De laatste participatiesurvey dateert al van 2015, maar er kan van uitgegaan worden dat, zeker met de stijgende kansarmoede in Vlaanderen, die cijfers nog steeds relevant zijn en er nog steeds een grote doelgroep is die de weg naar cultuur(educatie) niet vindt. Dat geldt voor jongeren, maar evenzeer voor volwassenen. Uit recent onderzoek (2021) blijkt dat in Vlaanderen de financiële drempel veel minder een rol speelt bij het al dan niet deelnemen aan cultuur. Dat via de UiTPAS, kansentarieven enzovoort in Vlaanderen de financiële drempel grotendeels is weggewerkt, kan daarvoor een verklaring zijn. Het eigen opleidingsniveau en dat van de ouders, het sociale netwerk en de mate waarin iemand thuis en op school in contact komt met cultuuruitingen (het zogenaamde cultureel kapitaal), zijn dan wel weer bepalend voor het vormen van drempels. Het contact met kunst en cultuur zo laagdrempelig mogelijk maken, is dus een belangrijke uitdaging.<sup>13</sup>

Drempels zijn er evengoed voor de organisatoren zelf: het is niet eenvoudig de hand te reiken naar mogelijke kansengroepen, laat staan dat die uitgestoken hand gegrepen wordt. Een ommezwaai van aanbodgericht denken naar een vraaggestuurde werking is daarbij belangrijk. Dat betekent dat er wordt vertrokken vanuit de interesses van deelnemers en de dingen waar ze zelf mee aan de slag willen, en waarbij ze actief worden meegenomen in het denkproces. In dat kader is een persoonlijk cultuurbudget interessant, omdat een persoonlijk cultuurbudget vertrekt vanuit de vraag en niet het aanbod.<sup>14</sup>

Ook begeleiding en expertisedeling zijn op dat vlak cruciaal: er is nog een heel groot 'zoekend' veld dat behoefte heeft aan kennis, coaching enzovoort. Dat vraagt sterke koepelorganisaties die veranderingsprocessen kunnen begeleiden en zorgen voor laagdrempelige instaptrajecten voor organisaties. Daarin speelt zowel Demos als publiq een belangrijke rol. Een sterk Participatiedecreet staat daarbij centraal. Dat de subsidies voor participatieprojecten van kansengroepen zijn stopgezet, heeft de deur naar meer participatieve organisaties en de zoektocht naar betere werkvormen meestal dichtgedaan.

<sup>13</sup> Luong Sermant, N., & Siongers, J. (2021). Cultuurparticipatie voor allen ... of toch niet? Een studie naar drempels voor cultuurparticipatie bij jongeren met en zonder migratieachtergrond in Vlaanderen. *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*, p. 44-72.

<sup>14</sup> <https://www.lkca.nl/wp-content/uploads/2020/02/170929-basis-voor-cultuurparticipatie.pdf>, p 54.

**Beleidsvoorstel**

Blijf aandacht hebben voor de **financiële drempel**, en rol het kansentarief en UiTPAS uit over heel Vlaanderen.

Creëer een **veilige en toegankelijke plek**, dichtbij of in de vertrouwde (school)omgeving, waar het goed voelt om zich artistiek te ontplooien, bijvoorbeeld de huiswerkklas, het buurtcentrum, de sportschool, de gamingclub enzovoort.

Ga van **aanbodgericht denken naar vraaggestuurd denken**: vertrek vanuit de interesses van potentiële deelnemers en laat jongeren zelf over de culturele invulling van hun vrije tijd beslissen met bijvoorbeeld een **eigen cultuurbudget**. Laat hen op die manier mee nadenken over het nodige aanbod.

Zorg voor **voldoende begeleiding en ondersteuning** voor organisaties die willen inzetten op kansengroepen.

Erken het **Participatiedecreet** als een belangrijk beleidsinstrument bij het wegwerken van drempels.

Ook de lokale overheden spelen een belangrijke rol in het verlagen van drempels bij cultuurparticipatie. Ze vormen een cruciale schakel in het verbinden van de verschillende sectoren (onderwijs, jeugd, cultuur enzovoort), ook als het gaat om het toeleiden naar het aanbod via bijvoorbeeld de lokale netwerken personen in armoede, buurtwerkers enzovoort. Het lokale niveau (jeugdhuizen, gemeenschapscentra, buurthuizen) staat veel dichterbij de leefwereld van jongeren en volwassenen, waardoor de drempel om zo deel te nemen aan cultuur veel lager is. Dat de banden met het lokale niveau met het wegvallen van het decreet betreffende het lokaal cultuurbeleid zijn doorgeknipt, is daarom heel jammer. Het transversale karakter van het nieuwe Bovenlokaal Cultuurdecreet is dan weer een kans om aansluiting te zoeken bij de leefwereld van bepaalde doelgroepen, niet alleen via het jeugdwerk en het onderwijs, maar ook bijvoorbeeld via sectoren als gaming en dergelijke. De nieuwe intergemeentelijke samenwerkingen die ook in dat verband ontstaan, zetten in op partnerschappen en projecten die raken aan verschillende actoren die met cultuureducatie bezig zijn. Ze kunnen in dat opzicht een regierol opnemen en de verbinding leggen tussen scholen, academies, culturele spelers, sociaal werk enzovoort. Hier ligt ook een mogelijkheid om lokale en laagdrempelige initiatieven op te schalen en te verduurzamen. Dat vraagt om een impulsbeleid dat het lokale niveau ondersteunt en waarbij kleinere gemeentes die kampen met weinig middelen, infrastructuur en een beperkt aantal partners, niet uit de boot vallen. Nauw samenhangend met het lokale niveau is het grote netwerk van amateurkunstorganisaties en sociaal-cultureel werk in Vlaanderen. Ook daar zit een enorm potentieel om drempelverlagend te werken.

### Beleidsvoorstel

Versterk de rol van **lokale besturen bij de toeleiding naar het aanbod**: zet actief in op communicatie en doelgroepenbeleid (via scholen, OCMW's, jeugdwerk, buurtwerkers...).

Stel bij de **intergemeentelijke samenwerkingsverbanden** een **cultuurcoördinator** aan die specifiek cultuureducatie coördineert en oog heeft voor blinde vlekken in het aanbod.

Laat de lokale overheid een **verbindende rol** spelen tussen de verschillende spelers: scholen, het dko en andere culturele actoren zoals de culturele centra, bibliotheken, bestaande organisaties die inzetten op cultuureducatie, kunstenaarscollectieven, amateurkunstenorganisaties en sociale partners.

**Zorg daarbij ook voor financiële ondersteuning van de lokale besturen.**

## 4. Samenvatting

De bovenstaande uiteenzetting toont aan dat er een aantal belangrijke uitdagingen zijn met betrekking tot cultuureducatie in Vlaanderen. De indieners van deze conceptnota voor nieuwe regelgeving vertrekken daarvoor vanuit de al vermelde speerpunten:

- 1° zorg voor een structurele en duurzame plek voor cultuureducatie in het (dag) onderwijs, waarbij leerkrachten en onderwijsinstellingen voldoende ondersteund worden;
- 2° versterk en stimuleer kennisdeling, netwerkvorming en uitwisseling van expertise in de sector, over beleidsdomeinen heen;
- 3° beschouw cultuureducatie als een recht: iedereen in Vlaanderen moet toegang hebben tot cultuureducatie. Daartoe moeten het brede cultuureducatieve veld voldoende ondersteund worden.

Om dat te realiseren zijn er vijf belangrijke randvoorwaarden:

- 1° zorg voor voldoende middelen en mensen, zowel voor onderwijs als voor cultuur;
- 2° maak tijd om verdiepend te werken;
- 3° doe een beroep op expertise, bouw expertise op en zorg ervoor dat die niet verloren gaat;
- 4° zorg voor continuïteit en ga van project- naar trajectlogica;
- 5° verlaag drempels en vertrek vanuit het interesseveld en leefwereld van de deelnemers.

De beleidsvoorstellen die daaruit voortvloeien, worden hieronder nog eens samengevat:

- 1° voer de eindterm 'cultureel bewustzijn en culturele expressie' in alle onderwijsvormen in:
  - a) meten is weten: breng in kaart hoeveel tijd er op school besteed wordt aan kunst en cultuur, en detecteer de blinde vlekken: is er voldoende ruimte voor artistieke vakken in alle lestabellen en voor alle onderwijsvormen? Een focusrapport daarover kan verhelderend zijn;
  - b) werk daarna een streefcijfer uit voor:
    - i. het aantal culturele activiteiten waaraan leerlingen zouden moeten kunnen deelnemen;

- ii. het aantal lessen waarin leerlingen kunstvakken aangeboden krijgen in het curriculum;
  - c) elke school werkt een geïntegreerde visie uit op cultuur op school, in het kader van een brede, rijke school. Bied scholen de mogelijkheid om een cultuurcoördinator aan te stellen, die de directie ondersteunt bij het uitwerken van die visie, die leerkrachten stimuleert om domeinoverschrijdend en verdiepend aan de slag te gaan, en die deel uitmaakt van een overkoepelend kennis- en expertisenetwerk. Daartoe worden een puntenenveloppe of bijzondere pedagogische taken (bpt) aangeboden;
  - d) maak plekken of momenten vrij op school waarop er echt gecreëerd en geëxperimenteerd mag worden. Zorg ervoor dat die toegankelijk zijn en vertrekken vanuit de leefwereld van jongeren;
  - e) stimuleer de onderwijskoepels om bij de uitwerking van het pedagogische kader aandacht te hebben voor persoonlijke ontplooiing en expressie, veel meer dan te focussen op te verwerven competenties;
- 2° breng kunst en kunstenaars binnen op school en in het klaslokaal:
- a) werk een (meerjarig) traject uit met 'artists in residence'. Daarvoor is de opschaling van de dynamoprojecten naar een langdurig traject nodig;
  - b) breid Kunstkuur uit met andere culturele spelers buiten het dko. Dat kan eventueel met artists in residence, maar ook door samenwerking met de lokale culturele centra of met kunstenaars(collectieven);
  - c) stel ruimte op school tijdens of na de schooluren ter beschikking aan kunstenaars of kunstorganisaties, en bied daarvoor de juiste ondersteuning, naar analogie van de subsidies voor sportinfrastructuur. Toonmomenten en atelierbezoeken kunnen op die manier plaatsvinden op school en er wordt tegelijk een oplossing geboden voor het tekort aan atelierruimtes;
  - d) zorg voor plekken en momenten op school waarop er echt gecreëerd en geëxperimenteerd mag worden. Zorg ervoor dat ze toegankelijk zijn voor jongeren en vertrekken vanuit hun leefwereld;
  - e) investeer ook vanuit onderwijs in kunstorganisaties die cultuureducatie in het DNA van hun werking hebben;
- 3° zet het dko in als sleutelspeler om cultuureducatie toegankelijker te maken:
- a) zorg voor een structurele verankering van de samenwerking tussen het dko en het reguliere onderwijs. Zorg ervoor dat elke school in Vlaanderen intekent op Kunstkuur, zowel in het kleuter-, basis- als secundair onderwijs, en vorm Kunstkuur om tot een langdurig traject in plaats van een driejarig project. Trek daar ook extra middelen voor uit binnen de reguliere werking van het dko;
  - b) realiseer in elke gemeente in Vlaanderen een dko- en Kunstkuuraanbod, met extra aandacht voor de meer landelijke, rurale gebieden, en geef daarvoor als Vlaamse overheid impulsen;
  - c) maak de instap in het dko laagdrempelig door bijvoorbeeld in kortere instap- of proeftrajecten te voorzien, die bij voorkeur aansluiten (in ruimte en tijd) op het dagonderwijs;
  - d) de alternatieve leercontext kan ook ingezet worden als drempelverlager voor het dko: via amateurkunstenorganisaties kunnen potentiële leerlingen misschien sneller de weg vinden naar het dko;
  - e) trek structurele middelen uit voor de academies om een gelijkedansenbeleid en een zorgbeleid te voeren, zoals dat in het dagonderwijs ook gebeurt;
  - f) organiseer permanente vorming en ondersteuning, ook binnen het dko, voor leerkrachten die met kansengroepen en leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften aan de slag (willen) gaan;
  - g) maak in het dko het ambt van zorgcoördinator of leerlingenbegeleider mogelijk, en trek extra middelen uit om een zorgbeleid uit te tekenen. Geef de academies toegang tot de expertise en ondersteuning van de CLB's en (toekomstige) leersteuncentra, en trek voor die instanties middelen uit zodat ze ook ondersteuning aan het dko kunnen bieden;

- 4° zorg voor voldoende opleiding en vorming:
- versterk de lerarenopleiding door in elk vak competenties rond creativiteit aan bod te laten komen, en meer contacturen rond kunst- en cultuur in de lerarenopleiding op te nemen;
  - organiseer permante vorming en ondersteuning, ook binnen het dko, voor leerkrachten die met kansengroepen aan de slag (willen) gaan;
  - zorg ervoor dat kunstenaars die voor de klas komen te staan en leerkrachten die muzische vakken geven, daarvoor ook ondersteund of opgeleid worden;
- 5° investeer in een expertisecentrum voor cultuureducatie:
- dat expertisecentrum werkt sectoroverschrijdend: onderwijs, jeugd, cultuur en amateurkunsten komen erin aan bod;
  - het zet cultuureducatie op de kaart en bepaalt mee de onderzoeksagenda;
  - het is de referentieplek bij uitstek voor cultuureducatie: het verzamelt en behoudt het overzicht over relevante informatie, voert onderzoek, zorgt voor praktijkondersteuning en communiceert daar ook over;
  - het verbindt en coördineert taken binnen publiek, CANON Cultuurcel en Demos, en harmoniseert bestaande initiatieven;
  - het versterkt en coördineert het netwerk van (lokale) spelers en doet aan kennisdeling en uitwisseling van expertise;
  - het waakt over kwaliteitszorg, initieert opleidingen voor bijvoorbeeld de cultuurcoördinator op school, kunstenaars die voor de klas komen te staan, leerkrachten die aan de slag willen met kunst en cultuur in de klas enzovoort;
  - het voorziet in een transversale subsidielijns rond cultuureducatie die de taakstelling van het steunpunt financiert en ook de mogelijkheid biedt om (langdurige) projecten en trajecten op te zetten;
- 6° zet in op (boven)lokale verankering en versterk de coördinerende (regie)rol van lokale overheden:
- versterk de rol van lokale besturen bij toeleiding naar aanbod: zet actief in op communicatie en doelgroepenbeleid (via scholen, OCMW's, jeugdwerk, buurtwerkers enzovoort);
  - stel bij de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden een cultuurcoördinator aan die specifiek cultuureducatie coördineert en oog heeft voor blinde vlekken in het aanbod;
  - laat de lokale overheid een verbindende rol spelen tussen de verschillende spelers: scholen, het dko en andere culturele actoren zoals de culturele centra, bibliotheken, kunstenaarscollectieven, amateurkunstenorganisaties en sociale partners;
  - zorg daarbij ook voor financiële ondersteuning van de lokale besturen;
- 7° werk drempels weg bij zowel deelnemers als organisaties:
- blijf aandacht hebben voor de financiële drempel, en rol het kansentariaf en UiTPAS uit over heel Vlaanderen;
  - verlaag de drempel door op lokaal niveau toe te leiden via de school, het jeugdwerk, het sociaal werk en zet in op het voldoende informeren van de doelgroepen;
  - creëer een veilige en toegankelijke plek, dichtbij of in de vertrouwde (school) omgeving, waar het goed voelt om zich artistiek te ontplooiën, bijvoorbeeld de huiswerkklas, het buurtcentrum, de sportschool, de gamingclub enzovoort;
  - ga van aanbodgericht denken naar vraaggestuurd denken: vertrek vanuit de interesses van potentiële deelnemers en laat jongeren zelf over de culturele invulling van hun vrije tijd beslissen met bijvoorbeeld een eigen cultuurbudget;
  - zorg voor voldoende begeleiding en ondersteuning voor organisaties die willen inzetten op kansengroepen, via het transversaal steunpunt of door een gelijkheidsbeleid mogelijk te maken in het dko;



- f) erken het Participatiedecreet als een belangrijk beleidsinstrument bij het wegwerken van drempels;
- 8° kies in het beleid radicaal voor cultuureducatie via geormerkte financiering vanuit Departement Onderwijs en Vorming en het Departement Cultuur, Jeugd en Media:
- a) financier beleidsvoorstellen (zoals Kunstkuur en dynamoPROJECT) voldoende, vanuit zowel het beleidsdomein Onderwijs als het beleidsdomein Cultuur. Dat vraagt een engagement van beide ministers. Werk een overkoepelend traject uit waarbij administratieve drempels weggewerkt worden;
  - b) financier een overkoepelend expertisecentrum voor cultuureducatie;
  - c) zorg voor een transversale subsidielijns voor cultuureducatie, waarbinnen er ruimte is voor duurzame trajecten. Stap af van tijdelijke projecten zet in op duurzame trajecten: dat is echt efficiënt middelen besteden;
  - d) investeer structureel in de samenwerking tussen het dko en het dagonderwijs. Geef het dko een bijkomende taakstelling;
  - e) investeer ook vanuit het beleidsdomein Onderwijs in kunstorganisaties die cultuureducatie in het DNA van hun werking hebben;
  - f) ondersteun lokale overheden: die spelen immers een belangrijke rol in het faciliteren van ontmoeting van en uitwisseling tussen de verschillende betrokken spelers.

Elisabeth MEULEMAN  
Jeremie VANEECKHOUT  
Tine VAN DEN BRANDE  
Stijn BEX  
Celia GROOTHEDDE  
Johan DANEN